

BARRY GORDON BUZAN (n. 1946), politolog britanic și canadian, specialist reputat în domeniul relațiilor internaționale. Este profesor de relații internaționale la London School of Economics și profesor onorific la Universitatea din Copenhaga și la Universitatea Jilin, fiind unul dintre fondatorii Școlii de la Copenhaga, care are ca obiect de studiu securitatea. A elaborat, împreună cu Ole Waever, teoria complexului de securitate regională.

În decursul activității sale prolifică, a publicat numeroase lucrări având ca tematică relațiile și securitatea internațională, dintre care menționăm: *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations (Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, 1983; a doua ediție, revizuită, 1991)*, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism* (1993, în colaborare cu Charles Jones și Richard Little), *Security: A New Framework for Analysis* (1997, în colaborare cu Ole Waever și Jaap De Wilde), *The Arms Dynamic in World Politics* (1998, în colaborare cu Eric Her-ring), *The Mind Map Book* (2000, în colaborare cu Tony Buzan), *Regions and Powers: The Structure of International Security* (2003, în colaborare cu Ole Waever), *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century* (2004), *An Introduction to the English School of International Relations: The Societal Approach* (2014).

BARRY BUZAN

POPOARELE, STATELE ȘI FRICA

O agendă pentru studii
de securitate internațională
în epoca de după Războiul Rece

Ediția a treia

CU O NOUĂ INTRODUCERE A AUTORULUI

Traducere din engleză de Vivia SĂNDULESCU

CARTIER
i s t o r i c

Cărțile Cartier pot fi procurate online pe shop.cartier.md și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova. Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău, Tel./fax: 022 21 42 03.
 E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.
 E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, shop.cartier.md. Tel.: 068 555 579.
 E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712, București, România
 Tel./fax: (021) 210.80.51
 E-mail: romania@cartier.md
 Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Păslariuc

Editor: Gheorghe Erizanu

Lectori: Em. Galaicu-Păun, Valentin Guțu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Ruxanda Dobzeu, Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Barry Buzan

PEOPLE, STATES AND FEAR

© 2005 ECPR Press

Barry Buzan

POPOARELE, STATELE ȘI FRICA

Ediția a III-a, noiembrie 2017

© 1991, Barry Buzan.

© 2009, 2007, 2005, ECPR Press

© 2017, 2014, 2000, Editura Cartier pentru prezenta versiune românească. Toate drepturile rezervate. Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Buzan, Barry.

Popoarele, statele și frica: O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece/ Barry Buzan; trad. din engl. de Vivia Săndulescu; cop.: Vitalie Coroban. – Ed. a 3-a, cu o nouă introducere a aut. – Chișinău: Cartier, 2017 (Tipogr. „Bons Offices”). – 452 p. – (Colecția „Cartier istoric” / coord. de Virgil Păslariuc, ISBN 978-9975-79-902-7).

Bibliogr. în note la sfârșitul cap. – Indice : p. 383-385. – 500 ex.

ISBN 978-9975-86-232-5.

327+351.746

B 98

Cuprins

O nouă introducere a autorului.....	9
Prefață la ediția întâi	31
Prefață la ediția a doua.....	33
Cifre și tabele	36
Introducere. Problema securității naționale	
în relațiile internaționale	37
Securitatea – un concept incomplet dezvoltat.....	39
Evoluții din timpul anilor '80	48
Abordarea din această carte.....	50
Structura acestei cărți	63
Capitolul 1. Securitatea individuală și securitatea națională	72
Securitatea individuală ca problemă socială	73
Securitatea individuală și cele două fețe ale statului.....	76
Statul ca sursă de amenințare	81
Concluzii: Securitatea individuală și securitatea națională.....	88
Capitolul 2. Securitatea națională și natura statului	96
Identificarea statului ca obiect al securității.....	96
Ideea de stat.....	109
Instituțiile statului	122
Baza fizică a statului	130
Concluzii: State slabe și state puternice.....	137
Capitolul 3. Insecuritatea națională: amenințări	
și vulnerabilități	153
Amenințări și vulnerabilități	153
Tipuri de amenințare, în funcție de sector	158
Acțiunea amenințărilor	176
Concluzii: Ambiguitatea amenințărilor.....	183
Capitolul 4. Securitatea și sistemul politic internațional.....	189
Natura anarhiei internaționale	189
Caracterul statelor	196
Foloasele și limitele structurii sistemului în analiza securității.....	204
Societatea internațională	210
Concluzii: Anarhie și securitate	219
Capitolul 5. Securitatea regională	231
Puntea de legătură între nivelurile statului	
și ale sistemului: complexe de securitate	232

Scurtă istorie a securității regionale.....	248
Complexele de securitate ca structuri: procese și consecințe ale schimbării.....	255
Concluzii: Complexele de securitate și analiza politică.....	268
Apendice: cadrul cuprinzător pentru analiza securității.....	273
Capitolul 6. Securitatea economică.....	278
Natura economiei politice internaționale.....	278
Ideea de securitate economică.....	283
Securitatea economică a statului.....	290
Securitatea economică și sistemul internațional.....	297
Concluzii: Perspectivele economiei politice a unei anarhii mature....	310
Capitolul 7. Dilema apărării.....	319
Definirea dilemei securității.....	320
Evoluția istorică a dilemei apărării.....	325
Durabilitatea dilemei apărării.....	336
Concluzii: Dilema apărării și securitatea.....	339
Capitolul 8. Dilema putere-securitate.....	343
Luptele pentru putere și securitate.....	343
Revizionism și <i>status quo</i>	348
Natura revizionismului.....	353
Factorul militar.....	361
Concluzii: Poate fi rezolvată dilema putere-securitate?.....	370
Capitolul 9. Securitatea națională și internațională:	
Problema politicii.....	379
Problemele logice.....	381
Problemele de percepție.....	395
Problemele politice.....	400
Concluzii: Stabilirea de politici ca parte a problemei securității naționale.....	408
Capitolul 10. Considerații finale despre studiile de securitate internațională.....	416
Vedere de ansamblu: agenda securității.....	416
Rațiunile adoptării unei interpretări mai largi a securității și consecințele acesteia.....	422
Implicațiile pentru politică.....	428
Interviu. Barry Buzan: „Rusia e o Nigerie cu rachete“.....	437
Indice de nume.....	447

Pentru Mark Zacher și Kal Holsti, care, fiecare în felul său, m-au determinat să mă apuc de această lucrare.

Securitatea individuală și securitatea națională

Individul reprezintă unitatea de bază ireductibilă căreia îi poate fi aplicat conceptul de securitate. Acest fapt face din securitate un bun punct de plecare pentru o analiză mai largă, în parte deoarece oferă o bază limpede, pornind de la care să poată fi demolată acea iluzie reduționistă conform căreia securitatea națională și cea internațională nu ar fi decât prelungiri ale unei preocupări legate de soarta ființelor umane individuale. Urmărirea securității individuale ca subiect cu drepturi de sine stătătoare ne-ar duce adânc pe tărâmul politicii, psihologiei și sociologiei. Un asemenea studiu depășește scopul acestei cărți și a mai fost întreprins în altă parte¹. Relevanța securității individuale pentru această cercetare constă în rețeaua de conexiuni și contradicții dintre securitatea personală și securitatea statului. Statul este o sursă majoră atât de amenințări, cât și de securitate a indivizilor. Indivizii oferă o bună parte dintre motivele, dar și unele limite ale activităților statului de asigurare a securității. Dat fiind faptul că ființele umane constituie sursa primară a insecurității celorlalți, chestiunea securității individuale ia rapid o dimensiune mai largă, socială și politică². Ea conduce direct la întrebări despre natura de bază a statului, iar acest capitol va servi în consecință ca fundamentare pentru capitolul 2, în care chestiunea statului este centrală.

Securitatea individuală ca problemă socială

Ideea de securitate este mai ușor de aplicat lucrurilor decât oamenilor. Securitatea banilor dintr-o bancă, de exemplu, poate fi redusă la calcularea ei prin comparație cu riscurile amenințărilor specifice, de ridicare neautorizată sau alte asemenea situații ale unei scăderi a valorii *in situ*. Întrucât bunurile materiale pot fi adesea înlocuite cu articole asemănătoare, securitatea lor (adică securitatea celui care le posedă) poate fi întărită și mai mult, de obicei prin asigurarea lor împotriva pierderii, asigurarea în sine bazându-se pe statisticile de risc real. Securitatea indivizilor nu poate fi definită la fel de ușor. Factorii implicați – viață, sănătate, statut, stare materială, libertate – sunt mult mai complicați, iar unii dintre ei nu pot fi înlocuiți în cazul pierderii (viață, membre, statut). Diferitele aspecte ale securității individuale sunt adesea contradictorii (protecția împotriva crimei față de încălcarea libertăților civile) și supuse dificultății de a distinge între evaluarea obiectivă și cea subiectivă (amenințările respective sunt reale sau imaginate?). Relațiile cauză-efect cu privire la amenințare sunt adesea obscure și controversate (explicația individuală față de cea socială a crimei).

Definițiile de dicționar ale securității dau Savoare acestor dificultăți, prin referirea la protejarea de pericol (securitatea obiectivă), senzația de siguranță (securitatea subiectivă) și absența oricărei îndoieli (încrederea în cunoștințele proprii). Amenințările de referință (pericolul și îndoiala) sunt foarte vagi, iar sentimentul subiectiv de securitate sau încredere nu are în mod necesar legătură cu starea reală de securitate sau încredere. Chiar dacă luăm spre exemplificare un individ înstărit, într-o țară înstărită, imaginea rezultantă a vieții cotidiene nu lasă nicio îndoială că securitatea într-un sens cuprinzător depășește orice posibilitate rezonabilă de îndeplinire. O varietate enormă de amenințări, pericole și îndoieli pândește pe fiecare, și deși cei mai bogați se pot distanța de unele dintre ele (foamete, boli curabile/evitabile, pericol fizic, violență criminală, exploatare economică și altele asemenea), ei împart altele în mod egal cu săracii (boli incurabile, dezastre naturale, războaie nucleare) și crează unele noi pentru ei înșiși tocmai datorită avantajelor lor (prăbușirea unor

avioane, accidente de sport, răpiri, boli datorate unor consumuri excesive). Securitatea nu poate fi totală pentru niciun individ: puțini ar jindui, dincolo de o perioadă foarte scurtă, la platitudinea și previzibilul vieții în care acestea ar fi posibile.

Imposibilitatea asigurării securității generale conduce analiza către amenințările specifice. Împotriva unor amenințări cum sunt bolile evitabile sau sărăcia, unii indivizi pot obține un nivel de securitate foarte ridicat. Împotriva altora, mai ales acolo unde relația cauză-efect este obscură (cancer, crimă, șomaj), măsurile de securitate pot fi în cel mai bun caz riscante. Datorită limitării resurselor, trebuie să se ia decizii cu privire la alocarea lor în funcție de un mare număr de amenințări posibile. Eforturile de a realiza securitatea pot deveni autodistrugătoare, chiar dacă obiectiv vorbind par de succes, atunci când efectul lor este acela de a stârni conștiința amenințărilor până la un asemenea nivel, încât insecuritatea resimțită devine chiar mai mare decât măsurile luate mai înainte. Eforturile orașenilor de a-și proteja locuințele împotriva spargerilor pot avea acest efect. Pe măsură ce se înmulțesc lacătele, alarmele și barele de fier, prezența lor zilnică amplifică dimensiunea amenințării, atrăgând atenția hoților asupra prezenței bunurilor de valoare și ducând prin aceasta la o netă pierdere a liniștii proprietarilor de locuințe fortificate. Paranoia este punctul final logic al obsesiei securității. Există o ironie crudă în faptul că, etimologic vorbind, înțelesul securității este acela de „a nu putea scăpa”.

Majoritatea amenințărilor la adresa indivizilor apar din faptul că oamenii se găsesc prinși într-un mediu uman care generează presiuni sociale, economice și politice inevitabile. Amenințările sociale se produc într-o largă varietate de forme, dar există patru tipuri de bază evidente: amenințările fizice (durere, rănire, moarte), amenințările economice (răpire sau distrugere a proprietății, împiedicarea accesului la muncă sau la resurse), amenințările drepturilor (incarcerare, negare a libertăților civile normale) și amenințările poziției sau statutului (desființare, umilire publică). Aceste tipuri de amenințare nu se exclud reciproc, astfel încât aplicarea unuia (rănirea) poate produce efecte asupra altuia (pierderea locului de muncă). Existența acestor amenințări individuale în cadrul societății subliniază marea

dilemă de la baza unei răspândite filosofii politice: cum să echilibrezi libertatea de acțiune a individului cu amenințările individuale și potențiale pe care această libertate le aduce celorlalți. Altfel spus, această dilemă poate fi formulată astfel: cum să accentuezi libertatea unei comunități fără să amplifici oprimarea ei de către autorități. Pregața imaginii oferite de Hobbes statului, de fapt, derivă tocmai din aceea că exprimă această dilemă deosebit de clar. Indivizii (sau unitățile umane comportamentale colective, cum sunt statele și națiunile existând împreună cu altele asemenea lor într-o relație anarhică) își descoperă libertatea sporită doar pe spezele securității lor. Așa cum se exprimă Waltz: „Insecuritatea statelor, ca și a popoarelor, este direct proporțională cu întinderea libertății lor. Dacă se dorește libertatea, insecuritatea trebuie acceptată”³.

Imaginea stării naturale postulează o anarhie primară, în care condițiile de viață ale indivizilor implicați sunt marcate de niveluri inacceptabil de ridicate ale amenințării sociale, într-un cuvânt, de haos. Haosul inacceptabil devine motivul pentru sacrificarea unei părți din libertate, spre a îmbunătăți nivelul securității, iar în cursul acestui proces se nasc guverne și state. Sau, cu cuvintele lui Hobbes, oamenii au inventat statele „ca să-i apere de invazia străinilor și de rănirea reciprocă, punându-i astfel în siguranță într-un asemenea mod încât prin propria lor industrie, ca și prin roadele pământului, să se poată hrăni și să trăiască mulțumiți”⁴. La fel și John Locke: „Guvernul înseamnă păstrarea proprietății lor” (înțelegând prin aceasta „viețile, libertățile și proprietățile lor”), care în starea naturală sunt „foarte nesigure”⁵. Statul devine mecanismul prin care oamenii caută să-și asigure niveluri adecvate de securitate împotriva amenințărilor sociale, fenomen pe care R.N. Berki îl vede drept „cel mai important semn distinctiv al civilizației noastre occidentale”⁶.

Desigur, paradoxul este că pe măsură ce puterea statului crește, statul devine și el o sursă de amenințare la adresa individului. Stabilitatea statului derivă nu doar din puterea sa centralizată, ci și din înțelegerea de către cetățeni că este cel mai mic dintre cele două rele posibile (adică orice amenințare ar veni din partea statului ar fi de un ordin sau mărime inferioare celor care ar apărea în absența lui). Această afirmație câștigă în greutate pe măsură ce societatea se dez-

voltă în jurul statului, devenind tot mai dependentă de el. Pe măsură ce simbioza dintre stat și societate se dezvoltă de-a lungul unor linii mai complexe, sofisticate și productive economic, imaginea statului natural devine tot mai respingătoare. Costurile enorme ale revizurii trebuie să se adauge beneficiilor existenței într-un stat natural. Exemple de anarhie nestatală, cum ar fi cea din Liban din 1976 încoace, subliniază cu putere valoarea statului drept cel mai mic dintre rele. Dacă statul natural a fost inacceptabil pentru popoarele răspândite și primitive, cu cât mai inacceptabil ar fi el pentru populațiile uriașe, înghesuite și interdependente de azi?

După această logică, statul este reversibil. Nu există o reală cale de întoarcere, de aceea securitatea indivizilor este inseparabil legată de cea a statului.

Securitatea individuală și cele două fețe ale statului

Dacă securitatea indivizilor este legată ireversibil de stat, la fel este și insecuritatea lor, pe măsură ce statul și societatea devin tot mai contopite. Aceasta nu este doar o chestiune de eficiență sau de lipsă a ei, cu care statul își rezolvă funcția internă (ordinea socială) și cea externă (apărarea colectivă), ci și o problemă a statului însuși, care devine o sursă de controversă și amenințare. Dacă statul devine o sursă importantă de amenințare pentru cetățenii săi, nu-și subminează el prin aceasta justificarea esențială a existenței sale? Cum să înțelegi pretinsul calambur al unui președinte brazilian, după care „Braziliei îi merge bine, dar poporului îi merge prost”⁷? Pentru a înțelege acest paradox, este necesar să luăm în considerare relațiile de bază dintre cetățeni și stat. Opiniile asupra acestei probleme pot fi împărțite în două modele generale: concepția *minimală* și cea *maximală* despre stat.

Statul minimal provine din conceptul lui John Locke despre un contract social, care oferă o opinie asupra statului centrată îndeobște pe indivizii care-l alcătuiesc. Fundamentele statului rezidă în consimțământul cetățenilor săi de a fi guvernați, de aceea acțiunile statului

pot fi judecate conform cu impactul lor asupra intereselor cetățenilor. Din această perspectivă, statul nu ar trebui să fie mai mult decât suma părților sale, iar conflictele grave dintre cetățeni și stat ar trebui să fie evitate. P.A. Reynolds susține explicit că valorile individuale sunt, sau ar trebui să fie, referința de bază prin care se judecă comportamentul statului, iar eseul îngrijit asupra acestui subiect al lui Robert Tucker este susținut de sentimente similare. Robert Nozick oferă o apărare profundă și cuprinzătoare a statului minimal, în care nevoia recunoscută de structuri colective este subordonată valorii primare a drepturilor individuale⁸. Dacă este acceptat acest punct de vedere, el conduce în mod necesar la o interpretare a securității naționale care pune mare accent pe valorile derivate direct din interesele cetățenilor individuali. El susține de asemenea o formă de guvernare în care consimțământul celor guvernați joacă un rol atât de activ, încât conflictele de interese dintre stat și cetățeni nu ajung la proporții majore.

Punctul de vedere al statului maximal a provenit din presupunerea că statul este, sau ar trebui să fie, mult mai mult decât suma părților sale componente, și că de aceea are propriile sale interese. Aceste interese pot reieși dintr-o diversitate de surse. Maximiștii le interpretează ca interese ale unei elite dominante, care folosește statul pentru a-și promova propria ei cauză⁹. Realistii concep statul ca pe o unitate necesară pentru binele și supraviețuirea oricărui grup uman, în interiorul mediului anarhic internațional. Ei transformă astfel scopurile alcătuirii unui stat transcendent în imperativul luptei pentru putere și securitate. O versiune extremă este poziția adoptată de Heinrich von Treitschke. Pornind de la „zeificarea” statului de către Hegel, el susține cu tărie că statul este „primordial și necesar”, că el există ca „forță independentă” și că „nu cere în mod elementar opinii, ci pretinde ascultare”¹⁰. Din această perspectivă, statul ca entitate colectivă ce cuprinde națiunea se plasează deasupra indivizilor care îl compun. El nu poate fi văzut drept ceva creat de către indivizi, așa cum este implicat în noțiunea de contract social.

În mod ironic, se poate ajunge la concluzia maximalistă și prin extinderea punctului de vedere al contractului social. Aici argumentul ar fi acela că statul capătă o poziție independentă, deasupra cetățenilor săi, datorită rolului esențial pe care-l joacă în realizarea

intereselor individuale. În statul natural, condițiile haotice împiedică urmărirea eficientă a valorilor individuale, despre care nu se mai poate afirma că au sens în afara cadrului statului. Întrucât statul trebuie privit ca sursă a oricărei valori sau cel puțin drept condiția necesară pentru realizarea oricărei valori, menținerea lui și urmărirea în consecință a intereselor acestuia depășește valorile individuale din care este alcătuit ca noțiune¹¹. În ambele variante, punctul de vedere maximal are ca rezultat o interpretare diferită a relației dintre securitatea individuală și securitatea națională, față de cea minimală. În măsura în care statul este mai mult decât suma părților sale, el se poate detașa de nevoile de securitate individuală, și deci le poate ignora în mod legitim¹².

Punctul de vedere minimal asupra statului încearcă să desființeze contradicția dintre securitatea individuală și securitatea națională prin afirmația că statul este, sau ar trebui să fie, doar suma părților sale, un instrument pentru scopurile lor. Astfel este deschisă calea pentru o logică reduționistă, care interpretează securitatea națională și internațională în termenii securității individuale. Punctul de vedere maximal blochează posibilitatea reduționismului, interpunând statul ca pe o variabilă independentă. Această distincție teoretică clară nu este totuși atât de ușor de transpus în practică. Dificultatea reiese dintr-un alt puzzle tradițional al filosofiei politice, problemele conexe despre modul în care se determină voința generală și se calculează ce nivel de intervenție a statului în viața cetățenilor va fi necesar pentru a îndeplini măcar sarcinile minimale de apărare a acestora de „invazia străină și de rănirea reciprocă”. Dacă se presupune că cetățenii sunt în mod natural arțăgoși și că mediul internațional este în mod inevitabil ostil, atunci chiar și un stat minimal va deveni o forță importantă de intervenție în viața cetățenilor săi. Această incertitudine face imposibilă în practică trasarea unei limite empirice limpezi între statele minimale și cele maximale. Cât de departe pot ajunge menținerea ordinii civile și asigurarea apărării externe înainte ca imensitatea sarcinii să creeze în stat un scop și o forță motrice proprie suprapuse?

Doi factori par a marca delimitări posibile între statele minimale și cele maximale. Mai întâi, existența unor tulburări civile de am-

ploare, cum ar fi cele din Rusia în 1905, Ungaria în 1956, Liban în 1976, Nicaragua la sfârșitul anilor '70, Iran după 1979, Salvador și Africa de Sud în anii '80, unele părți ale Uniunii Sovietice și Europei de Est la sfârșitul anilor '80 și numeroase alte locuri unde mișcările populare au dominat știrile de-a lungul anilor. Asemenea tulburări ar putea indica un anumit nivel al îndepărtării cetățenilor de guvern, care apare acolo unde un stat maximal și-a urmărit propriile interese în mod excesiv, în detrimentul masei intereselor indivizilor din interiorul lui. Din nefericire, tulburările pot să indice de asemenea eșecul unui stat minimal de a stăpâni contradicțiile dintre cetățenii săi, și ca atare nu pot fi folosite cu încredere pentru a face distincția dintre cele două tipuri.

Al doilea indicator posibil este existența unui aparat intern de securitate disproporționat de mare, deși apar și aici dificultăți considerabile în găsirea unei măsuri pentru aceasta. Argumentul este acela că un stat minimal nu ar trebui să necesite o forță de poliție masivă și că prezența ei este simptomatică pentru distanța dintre un stat maximal și oamenii săi. Poliția unui stat minimal ar fi posibilă chiar și în condițiile unei amenințări grave cu pătrunderea din exterior, ca în Israel sau ambele state coreene. Dar genul de mașinărie polițienească asociat cu statele totalitare, sau genul de forțe de poliție independente, exemplificat de regimul de apartheid din Africa de Sud, ar putea fi folosit în mod normal ca indicator al unui stat maximal. Una dintre problemele de aici este aceea că opiniile diferă mult în privința locului unde se termină politica normală și unde începe poliția de stat. Marea Britanie s-ar plasa în coada majorității listelor cu state polițienești, dar mulți cetățeni de culoare din Bristol, Brixton sau Notting Hill menționează excesiva intervenție polițienească drept o nemulțumire majoră, în timpul revoltelor de-acolo. Opinii similare se pot găsi cu ușurință în multe orașe americane. Atât în Statele Unite, cât și în Marea Britanie, există în plus răbufniri recurente legate de activitățile interne ale serviciilor de spionaj.

Astfel, nici nivelul activității polițienești nu oferă până la urmă o distincție de nădejde între statele minimale și cele maximale. Se poate afirma în mod plauzibil că atât tulburările interne, cât și puternica supraveghere polițienească ar putea reflecta dificultatea de a

menține un stat minimal, având în vedere natura circumstanțelor istorice particulare. Dacă rușii și chinezii au prea multă poliție, iar filipinezii și locuitorii din America Centrală au prea multe tulburări, acest lucru ar putea reflecta pur și simplu problemele interne grave ale impunerii unui stat minimal în aceste zone.

Pe această linie, argumentul conduce tot mai mult către concluzia că, în practică, statul maximal – sau ceva foarte aproape de acesta – se impune. După cum conchide Berki, nu există cale de scăpare de paradoxurile securității individuale fără existența statului¹³. În condițiile existenței statului, nu există cale de scăpare de contradicțiile dintre securitatea individuală și securitatea națională. Întrucât modelul de stat maximal pare să ofere o mai mare corespondență cu ceea ce se găsește de fapt în lumea reală, utilitatea principală a punctului de vedere al statului minimal este aceea de a stabili un standard pentru cântărire și critică. Această concluzie are implicații importante dacă ne gândim la relațiile dintre securitatea individuală și stat. În modelul de stat minimal, se presupune existența unei dizarmonii reduse între interesele statului și cele individuale. Structura statului ar trebui să răspundă intereselor individului, cu excepția interdicțiilor impuse în vederea menținerii ordinii civile și a apărării externe. Deși ne-am putea aștepta să descoperim oarecare tensiuni între stat și cetățeni într-un asemenea tip de aranjament, nu ne-am aștepta ca acest lucru să constituie una dintre laturile interne majore ale securității de stat și nici o problemă substanțială a securității individuale derivată din existența statului.

Dimpotrivă, în modelul de stat maximal, securitatea internă devine o dimensiune naturală și firească, și nu sunt necesare eforturi de armonizare a intereselor statului cu cele ale individului. Desigur, există limite ale dizarmoniei dintre stat și cetățeni, iar constrângerile eficienței cer ca și statele maximale extreme să acorde oarecare atenție cerințelor poporului. Cele care nu reușesc riscă unul sau ambele deznodăminte: prăbușirea într-un război civil sau pierderea puterii și a statutului internațional față de statele capabile să-și mobilizeze resursele umane mai eficient. Dar aceste limite sunt suficient de largi pentru a oferi guvernelor latitudinea de a se raporta la cetățenii lor. Statele de toate tipurile beneficiază de sentimentul răspândit în

rândul indivizilor că orice este mai bine decât întoarcerea la statul natural. Câtă vreme statul își îndeplinește sarcinile hobbesiene de a ține haosul în frâu, acest serviciu va fi perceput de către mulți ca depășind costurile altor scopuri ale statului, oricare ar fi ele. Astfel, ceea ce putea fi considerat drept niște regimuri îngrozitoare de către observatorii din afară (cei doi Duvalier în Haiti, Bokassa în Africa Centrală, Pol Pot în Cambodgia, Stalin, Hitler, Ceaușescu și mulți alții), și-au menținut puterea printr-o combinație de prezență consistentă a poliției, dar nu împovărat de costisitoare, cu încrederea în formidabilul balast al inerției politice a populației. În aceste condiții, ciocnirea dintre interesele individuale și cele de stat poate fi, în mod normal, de proporții. Atunci când domnește statul maximal, nu este nici neobișnuit, nici paradoxal să descoperi indivizi dependenți de stat în privința menținerii mediului lor de securitate generală, privind statul totodată ca pe o sursă semnificativă de amenințări la adresa securității lor personale.

Statul ca sursă de amenințare

Dacă cineva se așteaptă să descopere o relație de reciprocitate între securitatea statului și cea individuală, ca o condiție umană normală, ar fi folositor să stabilim mai detaliat caracterul contradicției acesteia. Cetățeanul individual se confruntă cu multe amenințări care emană direct sau indirect de la stat. Acestea pot ocupa un loc important în viața personală. Astfel de amenințări pot fi grupate în patru categorii generale: cele derivate din obligațiile și legislația internă; cele derivate din acțiunea directă, administrativă și politică a statului împotriva indivizilor și grupurilor; cele derivate din luptele pentru controlul mașinării politice de stat; și cele derivate din politica externă de securitate a statului.

Amenințările la adresa indivizilor care reies din procesul legilor interne pot apărea ca rezultat al practicilor excesive polițienești și de urmărire. Justiția aplicată nedrept sau deficitar poate avea un impact imens asupra vieții indivizilor vizați, prin expunerea acestora la unele activități criminale sau prin aplicarea unor pedepse nejustificate.